

رابطه نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان به واسطه نقش خودکارآمدی

معصومه عباسی^۱
ملوک خادمی^۲
زهرا نقش^۳

چکیده

هدف: پژوهش حاضر باهدف بررسی اثر نگرش مذهبی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی با نقش واسطه‌ای خودکارآمدی انجام یافته است. **روش:** روش پژوهش، همبستگی است. در این پژوهش، نمونه‌ای ۲۰۱ نفره از دانشجویان دانشگاه الزهراء(س) با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. سپس از آزمودنی‌ها خواسته شد مقیاسهای استاندارد شده نگرش سنج مذهبی خدایاری فرد، خودکارآمدی شرر و انگیزش پیشرفت هرمنس را تکمیل کنند. **یافته‌ها:** یافته‌های حاصل از تحلیل مسیر نشان داد که مدل مورد نظر، برازش مناسبی دارد و اثر نگرش مذهبی بر خودکارآمدی و خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی معنادار است. همچنین اثر نگرش مذهبی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی از طریق خودکارآمدی معنادار می‌باشد. **نتیجه‌گیری:** نتایج نشان داد که خودکارآمدی، یک میانجی مناسب در بین نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی است؛ یعنی هر میزان که خودکارآمدی در اثر باورهای مذهبی افزایش یابد، انگیزش هم افزایش می‌یابد.

واژگان کلیدی: نگرش مذهبی، خودکارآمدی، انگیزش پیشرفت.

دریافت مقاله: ۹۴/۰۱/۱۳؛ تصویب نهایی: ۹۴/۰۷/۲۰.

۱. کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، مدرس دانشگاه دماوند(نویسنده مسئول)/ آدرس: دماوند، دانشگاه پیام نور، دانشکده علوم انسانی /

نمابر: ۰۲۱۷۶۳۲۸۱۱۷ / Email: Masoumeh.abbasi65@yahoo.com

۲. دکترای روان‌شناسی تربیتی، استادیار گروه روان‌شناسی تربیتی دانشگاه الزهراء(س).

۳. دکترای روان‌شناسی تربیتی، استادیار گروه روان‌شناسی تربیتی دانشگاه الزهراء(س).

الف) مقدمه

سالهاست که عملکرد تحصیلی در دانشگاه، ذهن اندیشمندان و پژوهشگران را به خود جلب کرده است. اینکه چه عواملی بر پیشرفت و موفقیت تحصیلی دانشجویان تأثیر می‌گذارد، یا سهم و مشارکت هر عامل چه اندازه است، همواره از حیطه‌های مورد علاقه پژوهشگران و روان‌شناسان تربیتی بوده است (طباطبایی، ۱۳۷۶). یکی از عوامل مرتبط با عملکرد تحصیلی، نگرش مذهبی است.

نگرش مذهبی، نگرشی است که خداوند را محور امور دانسته و ارزشها، اخلاقیات، آداب و رسوم و رفتارهای انسان را با یکدیگر، طبیعت و با خویشتن تنظیم می‌کند. (خدایاری فردوهمکاران، ۱۳۷۹)

از آنجا که مذهب به اعتقاد برخی پژوهشگران با تأثیر بر سبک زندگی و چگونگی حل تعارضهای ارزشی به دو سؤال اساسی انسان درباره هدف زندگی و معنای فعالیتها و استعدادهای وی پاسخ می‌دهد و به این ترتیب به وحدت یافتگی سازمان روان‌شناختی و معنوی و خودنظم‌دهی انسان کمک می‌کند. پس به احتمال زیاد سازش یافتگی انسان با مسائل زندگی، مستلزم پاسخ به خواسته‌های مهمی است که انسان در پی پاسخگویی به آنهاست (بهرامی احسان، ۱۳۸۱). از جمله این خواسته‌ها و نیازها می‌توان به تلاش برای پیشرفت و رسیدن به اهداف و ... اشاره کرد. (قاسمی امری، ۱۳۸۸)

انگیزه پیشرفت به عنوان یکی از انگیزه‌های مهم اجتماعی و یکی از ویژگی‌های شخصیتی هر فرد، بین افراد متفاوت است و بر اساس آن می‌توان رفتارهای خاصی را پیش‌بینی کرد. انگیزه پیشرفت، گرایشی است برای ارزیابی همه‌جانبه عملکرد خود با توجه به عالی‌ترین معیارها، تلاش برای موفقیت در عملکرد و برخورداری از لذتی که با موفقیت در عملکرد همراه است. (روبینز، ۱۹۹۳؛ نقل از سیف، ۱۳۸۸)

با توجه به تأثیر مذهب و دینداری بر انگیزش پیشرفت، نباید از این مسئله غافل بود که عوامل زیادی وجود دارند که سطح انگیزش پیشرفت افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهند و بهتر است بررسی‌های گسترده‌تری بر انگیزش انجام شود تا به نتایج همه‌جانبه‌تری در حوزه ارتقای کیفیت آموزش برسیم (هاو، ۱۳۸۴). یکی از مسائل مهم در حوزه آموزش، توجه به عوامل روان‌شناختی است.

از جمله عوامل روان‌شناختی مؤثر بر انگیزش پیشرفت تحصیلی، می‌توان به خودکارآمدی اشاره کرد. خودکارآمدی، یکی از مفاهیم مورد تأکید در نظریه‌های یادگیری است. خودکارآمدی به «قضاوت فرد در مورد توانایی‌های خود برای انجام موفقیت آمیز یک تکلیف یا کار» گفته می‌شود. (وولفلک، ۲۰۰۴؛ نقل از سیف، ۱۳۸۸؛ زیرمن، ۲۰۰۶؛ شانک، ۲۰۰۸)

طبق نظریه شناختی - اجتماعی بندورا (۱۹۹۳؛ نقل از زیرمن، ۲۰۰۶) که چارچوب نظری این پژوهش است، باورهای خودکارآمدی، احساس، فکر، رفتار و انگیزه فراگیران را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ به طوری که بندورا معتقد است بین انگیزه پیشرفت و خودکارآمدی، رابطه تداخلی و تعاملی وجود دارد. معمولاً

رابطه نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان به واسطه نقش خودکارآمدی ♦ ۵۶۱

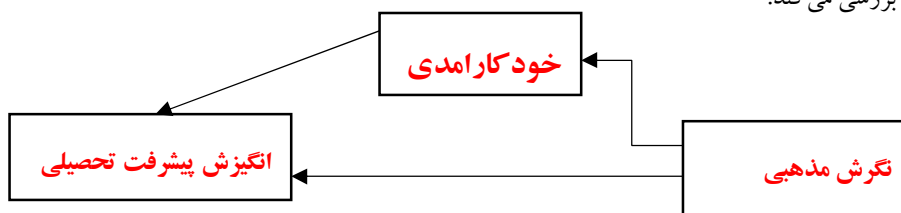
دانشجویانی با خودکارآمدی بالا، شاهد موفقیت‌های چشم‌گیری در موقعیت‌های تحصیلی خود هستند. (بندورا، ۱۹۸۶؛ نقل از عباسیان فرد و همکاران، ۱۳۸۹)

همچنین نتایج تحقیقات محققان نشان می‌دهد که عمل به باورهای دینی بر خودکارآمدی تأثیر مثبت دارد (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۱). پایبند بودن به ارزش‌های زندگی، در جستجوی معنی زندگی، از مفاهیم دیرآشنایی‌اند که در زندگی صنعتی امروزی رنگ و بوی خود را از دست داده‌اند، اما صرف نظر از تأثیری که این مفاهیم در زندگی شخصی فرد دارند، اثر مثبت و سازنده آنها در سلامتی جسمی و افزایش خودکارآمدی اهمیتی دوباره یافته است (ریچارد، ۱۹۹۱؛ نقل از غفاری و رضایی، ۱۳۹۰). افراد مذهبی از طریق این احساس که خداوند آنها را دوست دارد، حامی آنهاست و باعث می‌شود که آنها از خودکارآمدی بالاتری نسبت به دیگر گروهها برخوردار باشند.

مذهب به افراد مذهبی، نوعی احساس کنترل و کارآمدی می‌بخشد که ریشه خدایی دارد و می‌تواند کاهش‌یافتگی کنترل شخصی را جبران کند. (جانگ، ۲۰۰۴؛ نقل از غفاری و رضایی، ۱۳۹۰)

باتوجه به هدف پژوهش (بررسی نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در بین نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت دانشجویان)، کاربرد مدل یابی که ساختار سلسله مراتبی داده‌ها را در نظر می‌گیرد، مناسب می‌نماید.

بنابراین، پژوهش حاضر بر اساس نظریه شناختی اجتماعی بندورا و تحقیقاتی که رابطه معناداری بین نگرش مذهبی و خودکارآمدی و انگیزش پیشرفت تحصیلی نشان داده‌اند و همچنین پژوهشهایی که به طور هماهنگ نشان می‌دهند باورهای خودکارآمدی، میانجی‌گر مهمی برای تمام فعالیت‌های مرتبط با پیشرفت است (برایتر و پاچارس، ۲۰۰۱؛ نقل از حجازی و نقش، ۱۳۸۷)، مدلی را پیشنهاد می‌کند که در آن به بررسی نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در بین نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی و پیش‌بینی انگیزش پیشرفت تحصیلی می‌پردازد (شکل ۱) و به واسطه آن، روابط مستقیم و غیر مستقیم نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی را بررسی می‌کند.

شکل ۱: مدل پیشنهادی روابط بین متغیرها (مدل در حالت استاندارد)

از آنجا که اعتقادات و نگرش‌های مذهبی با حل کردن تعارضات ارزشی اساسی انسان و تأثیر بر ابعاد مختلف زندگی او می‌تواند به عنوان نیرویی حمایت‌کننده، موجب کاهش فشارهای روانی (ابراهیمی، ۱۳۸۲) و

۵۶۲ ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۱۷

افزایش عزت نفس (رائی، ۱۳۸۰) شود، انتظار می‌رود نگرش مذهبی بر خودکارآمدی و همچنین به واسطه خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی تأثیر مثبت و معناداری داشته باشد. لذا از آنجا که تاکنون مطالعه مشخصی درباره رابطه این متغیرها با هم و همچنین ارائه مدلی درباره اثر آنها صورت نگرفته، پژوهشگر در این تحقیق در پی بررسی فرضیه‌های ذیل است:

۱. نگرش مذهبی بر خودکارآمدی دانشجویان دانشگاه الزهرا(س) تأثیر مستقیم دارد.
۲. نگرش مذهبی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه الزهرا(س) تأثیر مستقیم دارد.
۳. خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه الزهرا(س) تأثیر مستقیم دارد.
۴. نگرش مذهبی به واسطه خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه الزهرا(س) تأثیر غیر مستقیم دارد.

ب) روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی و به لحاظ هدف، کاربردی است. جامعه آماری شامل دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه الزهرا(س) در سال ۱۳۹۳ می‌باشد. آزمودنی‌های پژوهش حاضر، ۲۰۱ نفر از دانشجویان دانشکده روان‌شناسی دانشگاه الزهرا(س) بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. تمامی گروه نمونه به صورت داوطلبانه، آگاهانه و با اخذ رضایت در پژوهش شرکت کردند و مورد بررسی و آزمون قرار گرفتند. این تعداد با در نظر داشتن جدول پیشنهادی کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) برای تبیین حجم نمونه انتخاب شدند.

برای سنجش نگرش مذهبی و خودکارآمدی و انگیزش پیشرفت تحصیلی در این پژوهش، از پرسشنامه‌های ذیل استفاده شد: پرسشنامه نگرش مذهبی ۴۰ گویه‌ای طراحی شده توسط خدایاری فردو همکاران (۱۳۷۹) که برای تعیین روایی آن از روایی سازه استفاده شده است. برای تعیین پایایی پرسشنامه نگرش مذهبی از روش دو نیمه کردن و از فرمول اسپیرمن-براون و گاتمن و آلفای کرونباخ استفاده شد که به ترتیب برابر با ۰/۹۲ و ۰/۹۵ است که حاکی از پایایی بالای این پرسشنامه است (همان). بیشترین نمره در این مقیاس، ۲۰۰ امتیاز است. ضریب همبستگی نمره هر یک از مواد با نمره کل پرسشنامه در سطح ۰/۰۰۱ معتبر است و پایایی با دو روش اسپیرمن-براون و گاتمن برابر ۰/۹۳- و ۰/۹۲ است. ضریب آلفای کرونباخ نیز برابر ۰/۹۵ می‌باشد.

شریفی (۱۳۸۱)، پایایی این پرسشنامه را به روش تنصیف برابر ۰/۸۸ و به روش آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۳ به دست آورده است. در تحقیق حاضر، برای تعیین پایایی پرسشنامه از دو روش آلفای کرونباخ و تنصیف استفاده شد که به ترتیب برابر با ۰/۹ و ۰/۹۶، و بیانگر پایایی مطلوب پرسشنامه نگرش مذهبی است.

رابطه نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان به واسطه نقش خودکارآمدی $\diamond$ ۵۶۳

مقیاس خودکارآمدی شامل ۱۷ گویه، توسط شرر و همکاران (۱۹۸۲) ساخته شده است. آزمودنی‌ها پاسخ خود را به هر سؤال، با طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) مشخص می‌کنند.

بررسی‌های به عمل آمده در مورد روایی و پایایی مقیاس خودکارآمدی نشان می‌دهد که این مقیاس از اعتبار قابل قبولی برخوردار است. شرر و آدامز (۱۹۸۲) آلفای کرونباخ این پرسشنامه را ۰/۸۶ به دست آوردند. در ایران، پایایی و روایی این پرسشنامه توسط جهانی ملکی (۱۳۸۸) بررسی شد که ضریب پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ، ۰/۷۴ و ضریب همسانی درونی را ۰/۶۱ گزارش کرده‌اند.

مقیاس انگیزه پیشرفت دارای ۲۹ سؤال است که توسط هرمنس (۱۹۷۰) ساخته شده است. هرمنس برای برآورد روایی آزمون، روش اعتبار محتوا را به کار گرفت که بنیان آن بر پژوهش‌های پیشین درباره انگیزه پیشرفت بود. هرمنس پایایی فرم اصلی این آزمون را با روش آلفای کرونباخ و بازآزمایی به ترتیب: ۰/۸۲ و ۰/۸۵ محاسبه کرد. همچنین ضریب روایی این پرسشنامه را با محاسبه همبستگی با رفتارهای پیشرفت‌گرا $r=0/88$ محاسبه کرد. روایی و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ توسط هومن و عسگری (۱۳۷۹) بررسی شد که ضریب اعتبار آن را ۰/۸۰ و ضریب پایایی آن را ۰/۸۴ گزارش کرده‌اند.

ج) یافته‌ها

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از ضریب همبستگی و تحلیل مسیر استفاده شد.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	حداکثر نمره	حداقل نمره
نگرش مذهبی	۲۰۱	۱۶۶	۲۳.۹۵	۲۰۰	۱۰۷
خودکارآمدی	۲۰۱	۶۱.۶۳	۸.۶۱	۸۱	۴۳
انگیزش پیشرفت	۲۰۱	۸۳.۶۵	۶.۶۷	۱۰۰	۶۷

میانگین نگرش مذهبی و خودکارآمدی و انگیزش پیشرفت تحصیلی به ترتیب: ۱۶۶، ۶۱/۶۳ و

۱۸۳/۶۵ است.

جدول ۲: ضرایب همبستگی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	نگرش مذهبی	خودکارآمدی	انگیزش پیشرفت
نگرش مذهبی	۱		
خودکارآمدی	*۰/۱۷	۱	
انگیزش پیشرفت	*۰/۱۸	**۰/۵۵	۱

*همبستگی معنادار در سطح (۰/۰۵)

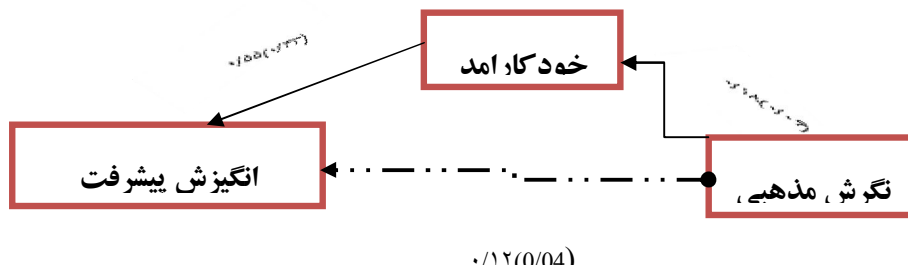
**همبستگی معنادار در سطح (۰/۰۱)

با توجه به جدول ۲، خودکارآمدی بالاترین همبستگی را با انگیزش پیشرفت تحصیلی ($r=0/55$) دارد که این همبستگی، معنادار است. بعد از آن نگرش مذهبی ($r=0/18$) با انگیزش پیشرفت، همبستگی معنادار دارد. همچنین رابطه همبستگی نگرش مذهبی با خودکارآمدی، معنادار است. ($r=0/17$)

۱. تحلیل مسیر

در تحلیل مسیر، میتوان میزان مناسب بودن مدل را ارزیابی کرد و با استفاده از وزن بتا (ضریب تأثیر استاندارد) که در تحلیل مسیر، ضریب مسیر نامیده میشود، مقدار اثر هر متغیر را تعیین کرد. علاوه بر این، تحلیل مسیر ما را قادر میسازد به ساز و کار اثر متغیرها بر یکدیگر پی ببریم. تحلیل مسیر مشخص می‌کند اثر هر متغیر تا چه حد مستقیم است و تا چه حد غیرمستقیم. (دواس، ۱۳۷۶)

ضرایب مسیر مدل بر اساس مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم متغیر نگرش مذهبی از طریق متغیر واسطه‌ای خودکارآمدی روی انگیزش پیشرفت تحصیلی در شکل ۲ آورده شده است. خطهای ممتد نشان دهنده معناداری روابط و خط نقطه چین نشان دهنده رابطه‌ی غیر معنادار بین متغیرها هستند. شکل نشان می‌دهد که نگرش مذهبی بر خودکارآمدی و خودکارآمدی بر انگیزش اثر مستقیم معناداری دارد و بر خلاف مدل پیشنهادی، مدل در حالت معناداری نشان می‌دهد که نگرش مذهبی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی اثر مستقیم ندارد، بلکه به واسطه خودکارآمدی اثر غیر مستقیم دارد.

شکل ۲. مدل در حالت معناداری

جدول ۳: ضرایب اثرات مستقیم و غیرمستقیم و اثرات کل مدل کلی

واریانس تبیین شده	اثرات کل	اثرات غیرمستقیم	اثرات مستقیم	مسیرها	
				نگرش مذهبی	به روی انگیزش پیشرفت از:
۰/۰۵	۰/۲۲	۰/۱۰	۰/۱۲	خودکارآمدی	به روی انگیزش پیشرفت از:
	۰/۵۵	-	۰/۵۵	خودکارآمدی	به روی انگیزش پیشرفت از:
۰/۰۳	۰/۱۸	-	۰/۱۸	نگرش مذهبی	به روی خودکارآمدی از: نگرش مذهبی

جدول ۳ نشان می‌دهد که تأثیر مستقیم نگرش مذهبی بر خودکارآمدی ($\beta=0/18$) و خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی ($\beta=0/55$) در سطح $0/01$ معنادار است. با توجه به مشاهده شده ($t \geq 1/96$)، با

رابطه نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان به واسطه نقش خودکارآمدی $\diamond$ ۵۶۵

اطمینان، فرض صفر، رد و فرضیه ۱ و ۳ تأیید می‌شود. همچنین، جدول نشان می‌دهد که تأثیر غیرمستقیم نگرش مذهبی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی ($\beta=0/10$) در سطح ۰/۰۱ معنادار است. نتیجه می‌گیریم که نگرش مذهبی به واسطه خودکارآمدی، بر انگیزش پیشرفت تحصیلی تأثیر غیر مستقیم دارد. بنابراین، متغیر خودکارآمدی نقش واسطه‌ای میان نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی ایفا می‌کند و فرضیه ۴ تأیید می‌شود.

فرضیه ۲ به دلیل اینکه تأثیر مستقیم نگرش مذهبی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی ($\beta=0/12$) در سطح ۰/۰۱ معنادار نیست، تأیید نمی‌شود. طبق جدول ۳، مدل این تحقیق ۰/۰۵ واریانس انگیزش پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کند.

۲. شاخصهای برازندگی مدل کلی

جدول ۴، شاخص‌های نیکویی برازش مدل را نشان می‌دهد. برازش آماری مدل پیشنهادی با داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار لیزرل و با بهره‌گیری از مشخصه‌های برازش، بررسی شد. با توجه به شاخصهای به دست آمده طبق جدول ۴، مدل پیشنهادی از برازش مناسبی برخوردار بود.

جدول ۴: شاخصهای آماری برازندگی مدل پیشنهادی

RMSEA	IFG	AGFI	P	χ^2
۰/۰۷	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۰۵	۲/۰۲

در جدول ۴، شاخص مجذورکای (χ^2) در سطح ۰/۰۵ معنادار است. همچنین مقادیر این شاخصها ($AGFI=0/96$) ($IFG= 0/99$) نیز محاسبه شدند که این شاخصها باید برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹ باشند تا مدل موردنظر پذیرفته شود. شاخص ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (RMSEA)، ۰/۰۷ به دست آمد. این شاخص برای مدل‌های خوب، کمتر از ۰/۰۵ و بالاتر از آن تا ۰/۰۸، نشان‌دهنده خطای تقریب معقول و معمولاً در مدل‌های ضعیف اندازه آن تا ۰/۱۰ است. (هومن، ۱۳۸۴)

با توجه به مقادیر به دست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که مدل با داده‌ها برازش مناسبی دارد. پس می‌توان مدلی را که در مقدمه ارائه دادیم، مبنی بر اینکه نگرش مذهبی و خودکارآمدی اثر مستقیم بر انگیزش پیشرفت تحصیلی و همچنین نگرش مذهبی اثر غیر مستقیم بر انگیزش دارد، بپذیریم.

د) بحث و نتیجه گیری

یکی از فرضیه‌های این تحقیق که به بررسی اثر مستقیم نگرش مذهبی بر خودکارآمدی می‌پردازد، نشان می‌دهد که: رابطه نگرش مذهبی با خودکارآمدی، رابطه مستقیم معناداری است. این بدان معناست که افراد با نگرش مذهبی بالاتر، خودکارآمدی بیشتری دارند. نگرش مذهبی قوی نوعی دیدگاه مطمئن و خودباور به فرد می‌دهد که به نظر می‌رسد خدا به منزله پایگاهی ایمنی بخش آن را فراهم و مهیا می‌سازد و در پرتو این ایمنی و آرامش کسب شده فرصتی برای درک مداوم و تجربه کردن دنیای اطراف می‌یابد. لذا این امر منجر به شکل‌گیری ویژگی‌های مثبت روان‌شناختی نظیر خودکارآمدی و شادکامی در افراد می‌شود.

نتیجه این پژوهش با نتیجه تحقیقات آدجیولا (۲۰۰۷)، گلچین و سنجر (۱۳۹۱)، لطفی‌زاده اطهر (۱۳۸۶) و همچنین با نتایج پژوهش‌های نیومن و پارگامنت (۱۹۹۰؛ نقل از خداپناهی و خوانین‌زاده، ۱۳۷۹) که بیانگر رابطه مثبت بین معنویت و خودکارآمدی می‌باشند، همسواست و نتایج آنها را تأیید می‌کند.

از یافته‌های دیگر تحقیق این بود که نگرش مذهبی با وجود اینکه با انگیزش پیشرفت رابطه معنادار دارد، اما بر آن اثر مستقیم ندارد. این یافته را می‌توان چنین تبیین کرد که عدم وجود رابطه معنادار بین نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی در این تحقیق، به این دلیل است که رابطه بین این دو متغیر به واسطه متغیرهای دیگری مانند ویژگی‌های شخصیتی، استرس‌های تحصیلی و خودکارآمدی و غیره صورت می‌گیرد که در این پژوهش فقط متغیر خودکارآمدی مورد بررسی قرار گرفت.

تحقیقاتی ثابت کرده‌اند که مذهب با انگیزش پیشرفت، رابطه معنادار دارد. برای مثال، در پژوهش قاسمی اهری (۱۳۸۸) و د/وودی (۱۳۹۱) نگرش مذهبی با انگیزش پیشرفت رابطه معنادار دارد. همچنین جیمز و ولز (۲۰۰۳؛ نقل از داوودی، ۱۳۹۱) در پژوهشی نشان دادند که بر اساس دیدگاه آلپورت (۱۹۵۰) با تمایز گذاشتن بین جهت‌گیری درونی و بیرونی مذهب، انواعی از عقاید می‌توانند روی انگیزش و گرایش‌های فرد تأثیر بگذارد.

همچنین فرضیه دیگری که به بررسی اثر مستقیم خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت می‌پردازد، نشان می‌دهد که: تأثیر مستقیم خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت، معنادار است. این یافته با نظر بندورا (۱۹۹۳؛ نقل از زیرمن، ۲۰۰۶) منطبق است که بیان می‌کند باورهای خودکارآمدی؛ احساس، فکر، رفتار و انگیزه فراگیران را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در واقع؛ سطح انگیزش، شرایط عاطفی و عملکردهای اشخاص بر اساس آنچه آنان باور دارند، شکل می‌گیرد تا بر اساس آنچه واقعاً درست است. این یافته با پژوهش‌های خرازی، اثره‌ای، قاضی طباطبایی و کارشکی (۱۳۸۷)، عباسیان فرد، بهرامی، احقر (۱۳۸۹) و زیرمن (۲۰۰۶) همسو است؛ بدین معنی که دانشجویی که از سطح خودکارآمدی بالایی برخوردار است، نسبت به نتایج کار خود دیدگاه مثبتی دارد و در نتیجه، سطح خودکارآمدی بالا، باعث افزایش انگیزه پیشرفت و برانگیختگی درونی در فرد می‌شود.

رابطه نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان به واسطه نقش خودکارآمدی ♦ ۵۶۷

با توجه به اینکه خودکارآمدی اثر مستقیم مثبت بر انگیزش پیشرفت دارد، پیشنهاد می‌شود اساتید تکالیف را طوری طراحی کنند که چالش برانگیز بوده، ولی در عین حال در حد توانایی‌های دانشجویان باشد تا دانشجویان تجربه تسلط و موفقیت در انجام تکالیف تحصیلی را به دست آورند. همچنین به دانشجویان کمک کنند تا ادراک شایستگی نسبتاً دقیق، ولی بالایی به دست آورند و از باور به عدم شایستگی خود اجتناب ورزند.

یکی دیگر از نتایجی که در تحلیل این مدل به دست آمد، این بود که تأثیر نگرش مذهبی بر انگیزش پیشرفت، به واسطه خودکارآمدی معنادار بود؛ یعنی این اثر غیر مستقیم است. مذهبی بودن و داشتن عقاید دینی باعث سلامتی بالا، خودکارآمدی بالا، عزت نفس بالا، روابط اجتماعی مفید و مؤثر، اضطراب و افسردگی کمتر و ده‌ها پیامد مثبت دیگر در انسان می‌شود و با داشتن چنین ویژگی‌هایی است که باعث پیشرفت جامعه بشری می‌شود (نجاتی، ۱۳۸۸). این یافته پژوهشی با نتیجه تحقیق لطفی‌زاده اطهر (۱۳۸۶) همخوان است؛ زیرا او در پژوهش خود نشان داد دانشجویانی که عقاید مذهبی بالایی دارند، خودکارآمدی به مراتب بهتری از دانشجویان با عقاید مذهبی پایین دارند و این خودکارآمدی، منجر به بسیاری از رفتارهای دیگر، مانند پیشرفت می‌شود. همچنین این یافته پژوهشی با پژوهش ابوالقاسمی (۱۳۸۳) همسو است؛ زیرا در پژوهش خود نشان داد دانشجویان با نگرش مذهبی بالا در مقایسه با دانشجویان با نگرش مذهبی متوسط و پایین، استرس‌های تحصیلی کمتری را متحمل می‌شوند و در نتیجه، از عملکرد تحصیلی بهتری برخوردارند. این نتیجه، دقیقاً هدف اصلی پژوهش را تأمین می‌کند؛ زیرا تأیید می‌کند نگرش مذهبی به واسطه خودکارآمدی بر انگیزش پیشرفت اثرگذار است؛ یعنی خودکارآمدی نقش واسطه‌ای خود را ایفا کرده است. همچنین این یافته پژوهشی از مدل پیشنهاد شده که در مقدمه ارائه شد، به خوبی حمایت می‌کند.

پیشنهادها:

- آگاه‌سازی و تلاش برای افزایش شناخت دینی و تقویت باورها و اعتقادات افراد در رسانه‌ها و حوزه‌ی تعلیم و تربیت و کاهش فاصله بین شناخت و عمل دینی و ملتزم کردن افراد برای عمل به دانسته‌های دینی یا به جریان انداختن آموزه‌های دینی در رفتار و کردار افراد.

- با توجه به اینکه این تحقیق تنها ۰/۰۵ درصد از واریانس انگیزش پیشرفت دانشجویان را پیش‌بینی کرده است؛ بررسی عوامل دیگر، مانند متغیرهای مربوط به ساختار خانواده و برنامه‌های درسی و آموزشی دانشگاه و متغیرهایی که مربوط به استاد و اعضای خانواده باشند و در مجموع، کلیه متغیرهای شناختی و انگیزشی که به طور مستقیم و غیر مستقیم می‌توانند در پیش‌بینی این متغیر نقش داشته باشند و در ایران کمتر به آنها توجه شده است، ضروری به نظر می‌رسند.

- پیشنهاد می‌شود در زمینه میزان موفقیت تحصیلی در بین دانشجویان با عقاید مذهبی بالا و دانشجویان با عقاید مذهبی پایین تحقیقاتی صورت بگیرد.

محدودیت‌های تحقیق

- عدم کنترل متغیرهایی چون: وضعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی افراد نمونه؛
- حساس بودن مسئله اعتقادات و نگرش‌های دینی در جامعه ما، که ممکن است موجب شود برخی از افراد (با وجود گمنام بودن شرکت کنندگان)، پاسخ صحیح و دقیق به برخی از سؤالها ندهند.

رابطه نگرش مذهبی و انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان به واسطه نقش خودکارآمدی ♦ ۵۶۹

منابع

- ابراهیمی، امراله (۱۳۸۲). «بررسی رابطه میزان افسردگی سالمندان مقیم خانه سالمندان با نگرش و عملکردهای دینی آنها». مجله دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، دوره هشتم، ش ۱: ۹۵-۹۴.
- ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۳). «بررسی رابطه ساده و چندگانه استرسورهای دانشجویی با عملکرد تحصیلی در دانشجویان با توجه به نگرش های مذهبی». مجله علوم تربیتی و روانشناسی، دوره ۱۱، ش ۲-۱: ۱۸-۱.
- بهرامی احسان، هادی (۱۳۸۱). «رابطه بین جهت گیری مذهبی، اضطراب و حرمت خود». مجله روان شناسی، سال ششم، ش ۲۴: ۳۴۷-۳۳۶.
- جهانی ملکی، سیفالله. (۱۳۸۸). «رابطه بین سطح آگاهی از مهارتهای زندگی با باورهای خودکارآمدی در دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی». پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روان-شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی.
- حجازی، الهه و زهرا نقش (۱۳۸۷). «رابطه خودکارآمدی ریاضی، سودمندی ادراک شده ریاضی و راهبردهای خود تنظیمی با پیشرفت ریاضی در دانش آموزان». تازه های علوم شناختی، ش ۱: ۳۸-۲۷.
- خداپناهی، محمد کریم و مرجان خوانین زاده سرزیدی (۱۳۷۹). «بررسی نقش ساخت شخصیت در جهت گیری مذهبی دانشجویان». مجله روان شناسی، سال چهارم، ش ۲: ۲۰۴-۱۵۸.
- خداپاری فرد، محمد؛ محسن شکوهی یکتا و باقر غباری بناب (۱۳۷۹). «آماده سازی مقیاس نگرش مذهبی دانشجویان». مجله روان شناسی دانشگاه تهران، سال چهارم، ش ۳: ۲۸۵-۲۶۸.
- داودی، شقیفه (۱۳۹۱). رابطه گرایش های مذهبی و هوش معنوی با انگیزه پیشرفت در دانش آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی. دانشگاه آزاد تهران مرکز.
- دواس، دی. ای. د (۱۳۷۶). پیمایش در تحقیقات اجتماعی. ترجمه هوشنگ نایی، چاپ اول، نشر نی.
- رائی، مهدی (۱۳۸۰). بررسی رابطه گرایش دینی با عزت نفس و خودکارآمدی در بین دانش آموزان سال دوم دیوبستان شهر تبریز. پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی. دانشگاه تبریز.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۸). روان شناسی پرورشی نوین: روان شناسی یادگیری و آموزش. تهران: دوران.
- شریفی، طیبه (۱۳۸۱). بررسی رابطه نگرش مذهبی با افسردگی، اضطراب، پرخاشگری، سلامت عمومی و شکیبایی در دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی عمومی. اهواز: دانشگاه آزاد اسلامی.
- طباطبائی، سید موسی (۱۳۷۶). بررسی ارتباط بین شیوه های اسناد علی و خودپنداره و پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان دختر و پسر سال سوم دبیرستانهای شهر سمنان. پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی، دانشگاه تبریز.
- عباسیان فرد، مهرنوش؛ هادی بهرامی و قدسی احقر (۱۳۸۹). «رابطه خودکارآمدی با انگیزه پیشرفت در دانش آموزان دختر پیش دانشگاهی». فصلنامه روان شناسی کاربردی، ش ۴ (۱): ۱۰۹-۹۵.

۵۷۰ ♦ فرهنگ در دانشگاه اسلامی ۱۷

- غفاری، مظفر و اکبر رضایی (۱۳۹۰). «بررسی عمل به باورهای دینی و خودکارآمدی در پیش‌بینی میزان و نوع استرس ادراک شده در دانشجویان». *تحقیقات علوم رفتاری*، دوره نهم، ش ۴: ۲۷۸-۲۶۹.
- قاسمی اهری، علی (۱۳۸۸). رابطه نگرش مذهبی با انگیزش پیشرفت و خود تنظیمی یادگیری در دانشجویان دانشگاه علامه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی. دانشگاه علامه طباطبائی.
- قاضی طباطبائی، محمود و حسین کارشکی (۱۳۸۷). «بررسی رابطه اهداف پیشرفت، خودکارآمدی و راهبردهای فراشناختی. فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی». دور ۳۸، ش ۳: ۸۷-۶۹.
- گلچین، مجتبی و احمدرضا سنجر (۱۳۹۱). «بررسی رابطه بین هوش معنوی و خودکارآمدی کارکنان». *مطالعات رفتار سازمانی*، سال اول، ش ۳: ۲۰-۳.
- لطفی زاده اطهر، میثم (۱۳۸۶). مقایسه سلامت عمومی و خودکارآمدی دانشجویان دارای عقاید مذهبی بالا با دانشجویان دارای عقاید مذهبی پایین. پایان‌نامه کارشناسی روان‌شناسی. دانشگاه تبریز.
- نجاتی، محمدعثمان (۱۳۸۸). قرآن و روان‌شناسی. ترجمه عباس عرب. مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی.
- هاو، مایکل (۱۳۸۴). اصول یادگیری و توانایی‌های انسان. ترجمه حسن اسدزاده و حسن مجتبی زاده، تهران: عابد.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۴). مدل‌بندی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل. تهران: سمت.
- هومن، حیدرعلی و علی عسگری (۱۳۷۹). «تهیه و استاندارد کردن آزمون انگیزه پیشرفت». *پژوهش‌های روان‌شناختی*، سال دوم، ش ۱
- Abbasiyanfard, Mehrnoosh; Hadi Bahrami & Ghodsi Ahghari (2010). "The Relationship between Self-Efficacy and Achievement Motivation in Pre-university Students". *Journal of Applied Psychology*, 4 (1): 95-109.
- Abolqasemi, Abbas (1999). "The simple and multiple stressors related to student academic performance in students with respect to religious attitudes". *Journal of Education and Psychology*, Vol. 11, No. 2, 1: 18-1.
- Adegbola, M. A. (2007). **The Relationship among Spirituality, Self-Efficacy and Quality of Life in Adults with Sike Cell Disease**. Thesis, for the Degree of Doctor of Philosophy, the University of Texas at Arlington.
- Allport. G. (1950). "Behavioral Science: Religion and Mental Health". *Journal of Religion and Health*, 2: 187-92.
- Bahrami Ehsan, H. (2002). "The Relationship between Religious Orientation, Anxiety and Self-Esteem". *Journal of Psychology*, Vol. 6, No. 24: 336-347.
- Davoodi, Shaghifeh (۲۰۱۲). **The relationship between religion and spiritual intelligence in students' motivation progress**. Psychology master's thesis. Azad University of Tehran.

- Ebrahimi, Amrollah (2003). "The Relationship between Depression Elderly Nursing Home Residents with their Religious Attitudes and Practices". *Journal of Isfahan University of medical Sciences*, Vol. 8, No. 1: 94-95.
- Francis LJ, Gibson HM, Robbins M.(2001). **God images and self-worth among adolescents in Scotland**. *Mental Health, Religion & Culture* , 4(2): 103-8.
- Ghaffari, Mozaffar & Akbar Rezaei (2011). "Examines the Practice of Religious Beliefs and Self-Efficacy and Perceived Stress in Predicting Students". *Behavioral Science Research*, Vol. 9, Issue 4: 269-278.
- Ghasemi Ahari, Ali (2009). **The Relationship between Religious Attitudes, Motivation and Self-Regulated Learning in Students of University Allameh**. Psychology Master's Thesis. University of Allameh Tabatabai.
- GhaziTabatabaei, Mahmoud and Hussein Kareshki (2008). "The relationship between achievement goals, self-efficacy and metacognitive strategies". *Journal of Psychology and Educational Sciences* Vol. 38, No. 3: 87-69.
- Golchin, Mojtaba & Ahmadreza Sanjari (2012). "The Relationship between Spiritual Intelligence and Self-Employees". *Journal of Organizational Behavior*, Vol. 1, No. 3: 3-20.
- Hejazi, Elaheh & Zahra Naghsh (2008). "The Relationship between Mathematics Self-Efficacy, Perceived Usefulness of Mathematics and Mathematical Progress in Self-Regulation Strategies with Students". *Advances in Cognitive Science*, 1: 27-38.
- Hermans, H.J. (1970). "A Questionnaire Measure of Achievement Motivation". *Journal of Applied Psychology*, 54, 4: 353-363.
- Hooman, Heidarali & Ali Askari (2000). "Production and Standardization of Test Motivation". *Psychological Research*, Vol. 2, No. 1.
- Hooman, Heidarali (2005). **The Structural Equation Modeling Using Software Lizrle**. Tehran: SAMT.
- Huav, Mikel (2000). **The Principles of Learning and Human Capabilities**, Trans. Hassan Asadzadeh & Hassan Mojtabazadeh. Tehran: Abed.
- Jahani Maleki, Seifollah (2009). "The level of knowledge of life skills and self- efficacy beliefs in Shahid Beheshti University students" Psychology Master's Thesis, Faculty of Education and Psychology, Shahid Beheshti University.
- Kerjcie, R .V & Morgan, D . W. (1970). **Determining sample size for research, Activities**. *Educational and Psychological Measurments*, 30.
- Khodapanahi, Mohammad Karim & M. Khavaninzadeh Saryazdi (2000). "The Role of Making the Characters in the Student's Religious Orientation". *Journal of Psychology*, Vol. 4, No. 2: 158-204.

- Khodayarifard, Mohammed, Mohsen Shokohi Yekta & Bagher Ghobari Bonab (2000). **“Preparation Religious Attitude Scale of Students”**. *Journal of Psychology Tehran University*, Year 4, No. 3: 268-285.
- Lotfizadeh Athar, Meysam (2007). **Compared Public Health and Self-Efficacy to Students with High Religious Beliefs with Religious Ideas Down Students**. Thesis Psychology. University of Tabriz.
- Nejati, Mohammad Usman (2009). **The Quran and Psychology**. Trans. Abbas Arab. Mashhad: Razavi, Islamic Research Foundation.
- Rasi, Mahdi (2001). **Examines the Relationship between Religious Attitudes and Self-Esteem and Self-Efficacy in the Second Year High School Students in Tabriz**. MA Thesis. University of Tabriz.
- Saif, Ali Akbar (2009). **New Educational Psychology, Psychology of Learning**. Tehran: Publication .
- Schunk, D.H (2008). **“Metacognition, Self-Regulation, and Self-Regulated Learning: Research Recommendations”**. *Educational Psychology Review*, 20
- Sherer, M.M., Maddux, E. (1982) . **The self- efficacy scale: Construction and validation**. *Psychology Report*, 51, 663 – 671.
- Shrif, Taiyeb (2002). **“Explores the Relationship between Religious Attitudes, Depression, Anxiety, Aggression, General Health and Patience in University Students of Islamic Azad University of Ahvaz**. Master Thesis in General Psychology. Islamic Azad University of Ahvaz.
- Tabatabaei, Seyyed Musa (1997). **The Relationship between the Methods of Causal Attribution and Self-Concept and Academic Achievement of Boys and Girls Junior High School Students in Semnan**. Psychology Master's Thesis. University of Tabriz.
- Zimmerman, B.J. & T.J. Cleary (2006). **“Adolescents’ Development of Personal Agency: The Role of Self-Efficacy beliefs and Self-Regulatory Skill”**. In F. Pajares & T.C. Urdan (Eds.). *Self-Efficacy beliefs of Adolescents: A Volume in Adolescence and Education*.

